

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUSTA'LM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

IXTISOSLIK FANLARDAN YAKUNIY DAVLAT ATTESTATSIIYASI
SINOVLARI BO'YICHA FANLAR DASTURI

5151204— Amaliy san'at (xalq amaliy bezak san'ati va restavtasiya) ta'lim yo'nalishi

1. Amaliy san'at turlari fani
2. Amaliy san'at asarlarini ta'mirlashda ashyolarda ishlash fani
3. Amaliy san'at asarlarini ta'mirlashda loyihalash fani

IXTISOSLIK FANLARI DASTURI ASOSIDA TUZILGAN.

Buxoro – 2022 yil
Dastur Buxoro universitetining Ilmiy kengashida ko'rib chiqilgan va tasdiqlangan.
(2022 yil 21.08) daqiqa 8 – sonli bayonnomasi

Tuzuvchilar:

p.f.n., professor N.J. Yadgarov
p.f.f.d (PhD), dotsent D.Q. Mamatov
Katta o'qituvchi O.N. Shomurodov
s.f.n., dotsent Q.J. Jumaev

Tagirizchilar:

p.f.f.d (PhD), dotsent I.B. Kamolov
(Qarshi davlat universiteti)
p.f.d., professor S.F. Abdullaev
(Buxoro muxandislik texnologiya instituti)

So'z boshi

Ushbu dastur bo'yicha ijodkorlik faoliyatini yuritish, amaliy san'at haqidagi ilmiy qarashlarni, uning zamonaviy metod va texnologiyalarini tadqiq qilish, o'z mutaxassisligi doirasida zamonaviy tadqiqot metodlarini, shu jumladan ilmiy-pedagogik tadqiqotlar o'tkazish va eksperiment natijalarini tahlil qilish malakalarini egallash kabi masalalarni qamraydi. Ushbu dasturda fanning ikkita bo'yini o'rin olgan bo'lib, ular bir-biri bilan uzviy bog'langan. Shuning uchun fanga qo'yilgan umumiy talablar birga qo'shilgan holatda berildi. Quyida ushbu bo'yimlar nomi keltirildi:

1. Mavzu asosida nazariy bo'yimi.

2. Mavzu asosida ijodiy ish bajarish bo'yimi.

Ushbu dastur bo'yicha dunyoning turli mamlakatlarida eramizdan avvalgi va keyingi davrlarda, xususan, XVIII-XX asrda fan taraqqiyotiga katta xisssa qo'shgan buyuk rassomlar ijodi va asarlar tahlili beriladi, shu bilan bir qatorda tasvirlar va uning taraqqiyoti, kompozitsiyalar hosil bo'lishi, ularning tekis va fazoviy modeli, yordamchi proyeksiyalashning amaliy tadbiri, chizishning noan'anaviy usullari, yechimlarining qo'llanilishi haqida bahs yuritiladi.

Fanning maqsad va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad - talabalarining san'at turlari to'g'risidagi ilmiy, nazariy va amaliy bilimlarini shakllantirish.

Fanni vazifasi - kompozitsiya asar yaratish qonun qoidalarini bo'yicha talabalarda nazariy bilimlarni shakllantirish asoslari sifatida amaliy san'atning barcha turlari - naqqoshlik, kulolechilik, mis kandakorlik, ganch o'yakorligi kabi san'atning xam badiiy ijodning asosiy maqsadi hisoblanadi. U yaratiladigan badiiy asarning mazmuni mohiyati o'zaro bog'liqligi, badiiy jihatlarning kompozitsiya g'oyasiga mosligini belgilab beradi. Bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'lish uchun talabalar quyidagilarni o'zlashtirishi lozim: naqsh kompozitsiyalarini yaratish jarayonida rangtasvir amaliy san'atining o'ziga xos xususiyatlarini anglash, naqsh elementlari, hunarmand ustalarining asar qavatlarining ijodiy ishlari jamlash, ustalar tomonidan bajariladigan san'at asari sifatida shakllanishida ko'plab badiiy asar yaratish qonun qoidalarini o'rganish va ijodkor sifatida unga bo'yusinish, san'atkor sifatida esa voqealikka bo'lgan dunyoqarashni belgilovchi falsafiy muhokamadan o'tirish, unga rioya etish va amalda qo'llay bilish uchun xizmat qiladi.

Fan bo'yicha talabalarining bilimi, ko'nikma va malakalariga qo'yiladigan talablar

- metodika va metodologiya tushunchalarini; o'qitish jarayonining va tadqiqot usullarining nazariy asoslarini;
- bilish faoliyatini faollashtirish;
- o'qitishning muammoli va programmalashtirilgan usullarini;
- yangi pedagogik va axborot texnologiyalarini;
- BMning kasbiy fanlar bilan bog'liqligini;
- fazoviy tasavvurini rivojlantirishni;

- ko'nikma va malakalarini baholash va nazorat qilishni;
- zamonaviy fan yutuqlarini amaliyotga ta'dbiq eta olish, muammoni yechishga ijodiy yondashishi;
- mutaxassislikning ilmiy muammolarini echishda qarorlar qabul qila olish hamda undan kasbiy faoliyatida foydalana bilishi;
- ilmiy tadqiqot natijalaridan foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar va hisobotlar tuzishi;
- dunyoqarashini, madaniy saviyasini, ijodiy fikrlashini o'stirishi;
- xalqlarning o'limishi, tasviriy san'atni merosini rivojlantirish unga bo'lgan hurmatini shakllashtirishi;
- inson hayotida bilimlarning o'rni va roli, uning tarixiy ildizlari milliy xususiyatlarini to'g'risida keng ma'lumotlarni bilishi;
- O'zbekistonda amaliy san'at fanlari tarixi va uning rivojlanishi yo'nalishlari to'g'risida keng ma'lumotlarga ega bo'lishi;
- O'ra Osiyo qomusiy olimlarining sohasida qilingan ayrim ishlari haqida tushunchalarga ega bo'lishi;
- kasbiy va ish faoliyatida tarixiga oid materiallarni qo'llash bo'yicha ko'nikmalariga ega bo'lishi lozim.

Kursni o'rganish jarayonida olingan bilimlar amaliyot davridagi faoliyatida, bitiruv malakaviy ishlari loyihasini tayyorlashda restavrativlik hamda amaliy san'at asarlarini ta'mirlash mutaxassisi bo'lishi uchun fakultativ mashg'ulot va texnik ijodkorlik to'garaklari ishni tashkil qilishda nazariy va amaliy yordamni bilan bog'liq.

Fanning ta'limdagi o'rni

Amaliy san'at ta'lim jarayonini zamonaviy talab darajasida tashkil qilish, uni o'qitish va o'zlashtirish darajasini yaxshilash hamda kadrlar tayyorlashda uning sifat va samaradorligini oshirish, o'qitishning zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini takomillashtirish, pedagogik ta'lim oluvchi shaxsda mustaqil fikrlovchi, bilimlarni mustaqil ravishda qidiruvchi, axborotlar to'plovchi va ulardan foydalana oluvchi bakavlatlarning kasbiy tayyorgarligini oshirish, pedagogik tafakkurini kengaytirish kabi zarur nazariy va amaliy bilim, malaka va ko'nikmalarini shakllantirish, bilim zahiralari jahon amaliyoti saviyasida tashkil etish.

Shu masqadda, zamonaviy fan yutuqlarini amaliyotga ta'dbiq eta olishi, muammoni echishga ijodiy yondashishi, mutaxassisligining ilmiy muammolarini echishda qarorlar qabul qila olishi hamda undan kasbiy faoliyatida foydalana bilishi.

Ishlab chiqarishning asosiy vositalari bo'lgan mashina buyumlari, dastgoh va mexanizmlarni texnik hujjatlardagi tasvirlarni bajarishning nazariy va amaliy tartibi, qoidalari hamda qonuniyatlarini o'rganishda ahamiyati katta. Shuningdek, ushbu fan arxitektura-qurilish sohasida turli bino va yer osti hamda yer usti inshootlarini loyihalashda muhim o'rin tutadi. Bundan tashqari chizmalarni bajarishda geometrik yasashlar, buyumlarni tasvirlash, chizmalarni tuzish va o'qish, chizmalarda shartlilik va soddalashtirishlar, geometrik modellashirish, ajraluvchi va ajralmas birkamalar, ish

chizmalar, sxemalar va qurilish chizmalari haqida shug'ullantirilgan. Uning mazmuni shu soha magistratura yo'nalishiga tayyorlovchi bosqich bo'lib xizmat qiladi.

Fanni o'qitishda foydalaniладigan zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalarni o'qitishda, o'zlashtirishlarida o'quv jarayonini samarali tashkil qilish uchun o'qitishning ilg'or, an'anaviy va noan'anaviy metod va usullardan o'rindi foydalanish, zamonaviy texnik vositalardan, pedagogik va axborot texnologiyalari, interaktiv ma'lumot (o'qituvchi va talabalarining birgalikdagi faoliyati, birgalikdagi harakat texnikasi va strategiyasi), o'yinli, bahs va boshqa ta'lim texnologiyalari qo'llaniladi.

Bilmi o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, ma'ruza matnlari, tarqatma materiallar (kartochka-topshiriqlar, dinamik modellar va maketlar, detallar to'plami), metodik ko'rsatmalar, ma'lumotlar, plakatlarni, jadvallar, diafilmlar va kinofilmlardan keng qo'llash tavsiya qilinadi. Shuningdek, ilmiy adabiyotlardan mustaqil foydalanish (yangi materialni o'zlashtirish, bilimlarni mustakamlash, chizmalarni savodli o'qish, masalalarni echish va h.k.) malakasi talaba uchun o'quv jarayonining ajralmas qismi bo'lishi shart.

BAHOLASH TARTIBI VA MEZONLARI

Talabalarining bilim saviyasi, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabani har bir fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanaadi. Mazkur BMI bo'yicha talaba umumiy o'zlashtirish ko'rsatgichi 100 ballik tizimda baholanadi.

60-100 ball uchun talabani bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

- ijodiy fikrlash
- rangtasvirga mos tasvirlar va natyurmortlar tuzishni bilish
- rang va tus nisbatlarini sezish va ko'rsata bilish
- xromatik va axromatik ranglarni his qilgan holda, tasvirni rangda bo'yash
- jisimf akturasini va materialligini ko'rsata bilish
- modelni yoki naturani xarakterini ko'rsata bilish
- fazoviy va chiziqli perspektivani bilish va amalda qo'llashi
- ishni umumlashtirish va detallar ustida ishlash

TALABALARNI BAHOLASH TARTIBI

Baholash tartibi o'z ichiga nazoratlar turini (oralig, joriy va yakuniy) qamrab oladi. Talabani o'zlashtirish darajasi quyidagi yo'l bilan baholanadi:

Darajasi	Ballar (foiz)	Reyting
A+	95 - 100 ball	5
A	90 - 94 ball	4.0
B+	85 - 89 ball	3.5
B	80 - 84 ball	3.0
C+	75 - 79 ball	2.5
C	70 - 74 ball	2.0
D+	65 - 69 ball	1.5

D	60 - 64 ball	1.0	SHARTLI O'TDI
F	59 ball va undan past	0.0	O'TMADI

TALABANING O'ZLASHTRISHINI BAHOLASH MEZONLARI

“A+”, “A”, “B+”, “B” baho: talaba materiallarni mustaqil ravishda tez o'zlashtiradi; xatolarga yo'l qo'ymaydi; mashg'ulotlarda faol ishtirok etadi; savollarga to'liq va aniq javob beradi.

“B”, “C+”, “C” baho: talaba materiallarni yaxshi o'zlashtirgan, uni mantiqiy ifoda eta oladi; mashg'ulotlarda faol ishtirok etadi; savollarga to'liq va aniq javob beradi, biroq uncha jiddiy bo'lmagan xatolarga yo'l qo'yadi.

“D+”, “D” baho: asosiy materiallarni biladi, biroq aniq ifoda etishga qiyinladi; savollarga javob berishda aniqlik va to'liqlik yetishmaydi; materiallarni taqdim etishda ayrim xatoliklarga yo'l qo'yadi; kommunikatsiya jarayonida qiyinchilik sezadi.

“F” (o'tmadi) baho: materiallarni o'zlashtirmagan; savollarga javob berm olmaydi; mashg'ulotlarda ishtirok etmaydi.

Talabalarni baholashda quyidagilar hisobga olinadi:

- mashg'ulotlardagi ishtiroki (davomat);
- mashg'ulotlardagi faollik va ijodkorlik;
- asosiy va qo'shimcha o'quv materiallarini o'zlashtirishi;
- mustaqil ta'lim bo'yicha topshiriqlarni o'z vaqtida bajarishi;
- nazoratning barcha turlarini o'z vaqtida bajarishi.

AKADEMIK VA ETIK TALABLAR

Nazorat topshiriqlarini bajarishda ko'chirmakashlikka (plagiat) yo'l qo'yilmaydi.

Test, o'quv loyihalari, mustaqil ishlar, oralig, joriy, yakuniy nazorat topshiriqlarini boshqa shaxslardan ko'chirib olinishiga yo'l qo'yilmaydi, boshqa talabning o'rniga imtihon topshirish ta'qiqlanadi.

Kurs bo'yicha har qanday nazorat topshirig'ini soxtalashtirgan talaba "fanni o'zlashtirmagan" ("F") hisoblanadi.

Mashg'ulotlar paytida mobil aloqa va boshqa elektron qurilmalardan foydalanishga yo'l qo'yilmaydi.

Mashg'ulotlar paytida auditoriyada (virtual auditoriyada) belgilangan talablarga zid harakatlarni qilish mumkin emas.

Boshqalar va turli fikrlarga tolerant munosabatda bo'lish talab etiladi.

№	Ташқи баҳолаш (олима)	Ўрта баҳо	Ўрта баҳо
1.	a) barcha savollar mazmunan to'g'ri va to'liq ochib berilsa, ammo izchillik bo'lmasa; b) tushunchalarni yoritishda qisman xatoga yo'l qo'yilgan bo'lsa;	8-9 6-7	71 -
2.	c) unga daxldor chizmalar to'g'ri chizilgan, ammo kichik xatoliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa; d) chizma chizish qoidalariga to'liq rioya qilinmаса; e) barcha savollar to'g'ri, biroq etarlicha xulosalanmаса.	3-4 3-4 1-2	86

№	Ташқи баҳолаш (олима)	Ўрта баҳо	Ўрта баҳо
3.	a) savollarning 65-75% ga mazmunan to'g'ri va to'liq ochib berilsa, ammo izchillik bo'lmasa; b) tushunchalarni yoritishda bir qancha xatoliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa; c) unga daxldor chizmalar to'g'ri chizilgan, ammo bir qancha xatoliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa; d) chizma chizish qoidalariga to'liq rioya qilinmаса; e) qisman xulosalangan bo'lsa.	7-8 5-6 2-3 2-3 1	55 - 71

№	Ташқи баҳолаш (олима)	Ўрта баҳо	Ўрта баҳо
4.	a) savollarning 55% ga mazmunan qisman ochib berilsa, ammo izchillik bo'lmasa; b) tushunchalar bo'lmasa yoki noto'g'ri yoritilsa; c) unga daxldor chizmalar bo'lmasa yoki noto'g'ri yozilgan bo'lsa; d) chizma chizish qoidalariga to'liq rioya qilinmаса; e) xulosalangan bo'lmasa.	5 - 2 5 - 2 3 -2 2 -1	55 >

11-VAZifa nomi

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi o'qitishning zamonaviy texnologiyalarining maqsad va vazifalari. Ummumiy ta'lim, o'rta maxsus kasb hunar ta'limi muassasalarida Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'limini to'kamlashtirishning dolzarb masalalari. Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi darslarida modulli ta'lim texnologiyasidan foydalanish. Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi darslarida an'anaviy ta'lim texnologiyasidan foydalanish va axborot texnologiyalaridan foydalanish. Tasviriy san'at va muhandislik grafikasida hamkorlikda o'qitish texnologiyasidan foydalanish. Mazkur texnologiyalarning o'ziga xos xususiyatlari va metodlarini o'rganish chizmalarni taxt qilish koidalari darsi ishlamasi va tahlili O'quvchining bilish faoliyatini tashkil etish, boshqarish, faollashtirish, bilimlarni nazorat qilish va baholash yo'llarini o'rganish. Geometrik yasashlar dars ishlamasi Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi darslarida didaktik o'yin texnologiyasidan foydalanish. Didaktik texnologiyalarning o'ziga xos xususiyatlarini foydalanish. Proektisyalash assollari va to'g'ri burchakli proektisyalash dars ishlamasi Ko'rinishlar va chizmalarni o'qish dars ishlamalarini ishlash Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi darslarida modulli ta'lim texnologiyasidan foydalanish. Aksometrik proektisyalash dars ishlamasi Model eskizini bajarish kesim va kirkimlar Dars ishlamalarini o'rganish va tahlil qilish. Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi darslarida axborot texnologiyasidan foydalanish. Axborot texnologiyalarining imkoniyatlari va tavsiyalarni foydalanish. Ulardan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish yo'llarini belgilash. O'rganish. Ulardan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish yo'llarini belgilash. Ushbu darslarda o'quvchining bilish faoliyatini tashkil etish Didaktik uyin texnologiyasining uziga xos xususiyatlari ukuvchining bilish faoliyatini tashkil etish. O'quvchining tayyargiligi Ta'lim tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni axborot texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish yo'llari bu darslarda bilimlarni nazorat qilish va baholash yo'llarini o'rganish. Mashinasozlik chizmalarining dars ishlamasi

«Geometrik grafika tarixi» bo'limi bo'yicha

1. Rossiya birlinchi chizmalarni paydo bo'lishi
2. Rossiya savorlari chizmalari.
3. Klubin yaratgan mexanizm chizmalari haqida.
4. Petr I davrida sanoatni rivojlanishi bilan bog'liq chizmalar haqida.
5. O'rta Osiyo me'morchiligidagi chizmalar haqida.
6. Samarqand, Buxoro, Xiva arxitektura yodgorliklari chizmalari to'g'risida.
7. O'zbekistonda chizmachilik qachondan boshlab o'qitib kelmoqda va qaysi olimlar o'z hissasini qo'shdi.
8. Respublikamiz arxitektura yodgorliklaridagi gumbazlar qanday sirtlardan tashkil topgan
9. Bulatov va Reper kitoblarining mazmuni.
10. Amir Temur chizmalaridan foydalaniligi to'g'risida.
11. Hozirgi zamonada chizmalar chizishning takomillashtirib borishi.

12. Chizma geometriya va chizmachilikni o'rganish, rivojlantirish uchun nimalar qilish mumkinligi haqida.
13. Umumta'lim maktablari va kollejlari chizmachilikni o'qitishda tarixiy ma'lumotlardan foydalanish.

«Chizmachilik praktikumi» bo'limi bo'yicha

1. Standart talabiga mos kelmaydigan chizmalarni konstruktiv va ilmiy jihatdan tahlili.
  2. Turli davrlarda joriy qilingan standart chizma shriftlari ilmiy tahlili.
  3. Murakkab tuzilishga ega bo'lgan detalarga eng optimal-qulay darajada o'lcham qo'yish imkoniyatlari.
  4. Qiziqarli geometrik yasashlarni bajarishda zamonaviy texnikalarning o'rni.
  5. Yer usuli va osti yo'laklarini, qurilishdagi milliy eshik va romlarni, amaliy san'at buyumlarini loyihalashda sifkul egri chiziqdarning amaliy ahamiyati.
  6. Ikkinchi tartibli egri chiziqdarga urtima va normallar o'kazishning turli usullari.
  7. Lekalo egri chiziqdarning evolyutalarini qurish.
  8. Ortonomal proyeksiyadagi «A» va «E» tizimlarning o'zaro qiyosiy tahlili.
  9. Aksionometriya turi bo'lgan trimetrik proyeksiyaning hosil bo'lishini ilmiy asosi.
  10. Vini chiziqdagi va sirtlarining aksionometrik proyeksiyasini qurish.
  11. Loyihalash ishlarida maqsadga muvofiq rezba turlarini tanlash va tabiiq kilish.
  12. Qurilish va duradgorlik ishlarida yog'ochli birkamalarning chizmalarini hosil qilish va uning mustahkamlik darajasini ta'minlash.
  13. Son belgilli proyeksiyalarda pozitsion va metrik masalalar yechish.
  14. Topografik sirt ustida qurilish-loyihalash ishlarini amalga oshirish.
- «Chizma geometriya praktikumi» bo'limi bo'yicha
1. Shaklning holat parametri. Nuqta va to'g'ri chiziqning tekislikdagi holat parametri.
  2. Nuqta va to'g'ri chiziqning fazodagi holat parametri.
  3. Uchburchakning tekislikdagi holat va shakl parametri
  4. Uchburchakning fazodagi holat va shakl parametri
  5. Ko'pburchakning tekislik va fazoviy holat va shakl parametri
  6. Giperbolaning tekislik va fazoviy holat va shakl parametri
  7. Elliptik paraboloideining holat va shakl parametri
  8. Konus va silindr sirtlarining holat va shakl parametri
  9. Tekislikning izlarini aniqlashda eng qulay holdan foydalanish imkoniyatlari.
  10. To'g'ri chiziqni tekislik bilan kesishgan nuqtasini aniqlashda ragobatlashuvchi to'g'ri chiziqdan foydalanish.

13. Proyeksiyalar tekisliklarini almashtirish usulida pozitsion va metrik masalalar yechish. Aylanirish usulida pozitsion va metrik masalalar yechish. Jisrlashtirish usulida masalalar yechish. Tekis parallel ko'chirish usulida pozitsion va metrik masalalar yechish.
14. Masala yechimiga tez va qulay holda ega bo'lish uchun imtiniy (an'anaviy-klassik) va sryutni quyta tuzish usullaridan maqsadga muvofiqini tanlash.
15. Ko'ryuqliklarni turtush va texnikadagi amaliy ahamiyati. Muntazam ko'ryuqliklar va ularning yoyilmalari. Ko'ryuqliklarning yoyilmalari va modelarini yasash. Ko'ryuqliklarni o'zaro kesishish chizig'ini aniqlash usullari.
16. Egri chiziqning egrilik radiusi. Egri chiziqdarning klassifikatsiyasi. Sirtlarni berilish usullari. Ikkinchi va yuqori tartibli egri chiziqdarni hosil ko'lishi haqida egratik jihatdan yasalishi.
17. Chiziqli sirtlarni hosil ko'lishi va uning turlari.
18. Aylanish sirtlarini hosil ko'lishi va uning turlari. Ikkinchi tartibli aylanish sirtlari. Sirtlarni tekislik bilan kesishishi. Sirtlarni to'g'ri chiziq bilan kesishishi.
19. Sirtlarning yoyilmalarini bajarish usullari. Yoyilmaydigan sirtlarning taqribiy yoyilmalarini bajarish.
20. Sirtlarning ocherklarini yasashda urtima tekisliklarning ahamiyati.
21. Sirtlarning o'zaro kesishish usulini yasashning texnikadagi ahamiyati.
21. Sirtlarning o'zaro kesishish chizig'ini aniqlashda yordamchi kesuvchi sferalar usulini tadbir o'tishning shartlari.
22. Sirtlarning o'zaro kesishish chizig'ini aniqlashda kesuvchi tekisliklar dastasi usulidan foydalanish.